

STARODRUKI WYDANE PRZEC POZAKRAKOWSKIE OFICYNY DRUKARSKIE W ZBIORACH MUZEUM HISTORYCZNEGO MIASTA KRAKOWA

„Starodruki wydane przez pozakrakowskie oficyny drukarskie znajdujące się w zbiorach Muzeum Historycznego m. Krakowa”, są kontynuacją rozpoczętej wcześniej pracy podejmującej ogólnie temat: „Starodruki w zbiorach Muzeum Historycznego m. Krakowa”. Część pierwsza analizująca „Starodruki wydane przez krakowskie oficyny drukarskie znajdujące się w zbiorach Muzeum Historycznego m. Krakowa” zamieszczona została w poprzednim zeszycie „Krzysztoforów”. W części drugiej kwestia „pozakrakowskich” oficyn została potraktowana bardzo rozlegle. W związku z tym wprowadzono podział na: 1) Starodruki wydane przez oficyny działające na ziemiach polskich (Warszawa, Gdańsk, Wilno, Lwów) oraz 2) Starodruki wydane przez zagraniczne oficyny drukarskie.

Przeniesienie stolicy do Warszawy wpłynęło w dużym stopniu na zahamowanie drukarstwa w Krakowie. Bezpośrednią przyczyną była utrata przywilejów na druk intratnych wydawnictw urzędowych na rzecz Warszawy. W Warszawie w II połowie XVII w. rywalizowały ze sobą dwie duże oficyny: zakonu jezuitów i kolegium pijarów. Wyjaśnijmy w tym miejscu, że pierwsze w Polsce drukarnie zakonne powstawały już w XVI w. Do wybitniejszych należały drukarnie jezuitów, pijarów i bazylianów. Pierwszą drukarnią jezuicką na ziemiach polskich była założona w Wilnie — Drukarnia Akademii Wileńskiej. Drukarnie pijarskie reprezentowane były przez dwie placówki w Warszawie 1683—1799 oraz w Wilnie 1754—1840.

Drukarnia Pijarów w Warszawie rozpoczęła działalność w 1682 r. Powstała ona z inicjatywy rektorów miejscowego kolegium: Franciszka Haligowskiego i Benedykta Zawadzkiego. Drukarnia posiadała przywileje królewskie (Jana III z 6.X.1694, Augusta II z 23.IX.1701 i prymasa Potockiego z 5.VI.1733), zapewniające monopol drukarski na terenie Warszawy i prawa tłoczni urzędowej łącznie z pozwoleniem na druk gazet oraz zwolnienie od wszelkich podatków. W początkach XVIII w. (1717) wbrew tym uprawnieniom powstała w Warszawie nowa drukarnia — jezuitów. Fakt ten stał się przyczyną wieloletniego sporu zakończanego w 1739 r. niepowodzeniem pijarów. A już w 1734 r. Pijarzy utracili na rzecz jezuitów prawa drukarni urzędowej. Uzyskali natomiast w 1757 r. zezwo-

lenie na druk czasopism w języku francuskim i niemieckim. W latach trzydziestych patronat nad drukarnią objął Stanisław Konarski. W latach 1776—1794 pijarzy oddali swe prasy na usługi Komisji Edukacji Narodowej, drukując nowe podręczniki szkolne i druki akcydensowe. Po upadku powstania kościuszkowskiego i trzecim rozbiórce Polski rozpoczął się powolny zmierzch oficyny. Zakon Pijarów wierny tradycjom narodowym naraził się władzom carskim, które doprowadziły do całkowitej jego likwidacji (1864). Oficyna pijarów należała do najdłuższej działających oficyn na terenie Warszawy.

Drukarnia Jezuitów w Warszawie powstała w 1716 r. gdy na prośbę Stefana Puzyny, jezuita warszawskiego, zakupiono w Gdańsku drukarnię i ofiarowano ją kolegium warszawskiemu. Od 1717 r. zaczęły ukazywać się w rozbudowanej tłoczni liczne publikacje o treści religijnej, przeznaczone głównie na zaspokojenie wewnętrznych potrzeb zakonu. Z biegiem czasu jezuita zaczęli dążyć do zdobycia przywilejów do podjęcia szerokiej akcji wydawniczej na użytek publiczny. Ostatecznie upragnione przywileje uzyskali od Augusta III (w 1734, 1735, 1737). Obok druków o treści religijnej — wydawali jezuita podręczniki szkolne, gazety, druki urzędowe, publicystykę, dzieła naukowe i literackie. Szerszą działalność rozwinęła drukarnia, gdy w 1762 r. prefektem jej został Franciszek Bohomolec. W czasie kasaty zakonu Drukarnia Jezuitów została przemianowana na Drukarnię Naddworną JKM-ci. Przywilejem z 9.XI.1773 Stanisław August powołał Bohomolca na jej dyrektora, a po jego śmierci kierownictwo przeszło w ręce S. Matcińskiego. W poł. 1784 r. tłocznia przyjęła tytuł Drukarni Narodowej JKM-ci i Komisji Edukacji Narodowej, w większym niż dotychczas zakresie wydając odtąd podręczniki szkolne. W 1797 r. została zlikwidowana przez władze pruskie.

Przełomową datą w dziejach drukarstwa warszawskiego był rok 1756. Wówczas to bowiem obok dwóch istniejących wtedy drukarni: pijarów i jezuitów powstała w Warszawie pierwsza drukarnia świecka i zarazem mieszczańska, założył ją przybyły z Lipska Wawrzyniec Mitzler de Kolof 1711—1778, zasłużył się on głównie jako wydawca źródeł historycznych.

1. Tacyt Korneliusz: *Dzieła Wszystkie. Przekładnia Adama Stanisława Naruszewicza. Warszawa 1772* — pierwsza strona książki: bogato ilustrowana: inicjał, winieta, fragment przedmowy tłumacza w której mówi, że dzieła Tacyta „Nietknięte żadnego jeszcze Polaka ręką” (Bibl. MH m. K) fot. J. Korzeniowski

W 1768 r. przeniósł Mitzler swą drukarnię z miasta do koszar Kazimierzowskich i przekazał ją Korpusowi Kadetów. Oficyna ta, zwana odtąd Drukarnią Mitzlerowską Korpusu Kadetów, podlegała kierownictwu Mitzlera aż do jego śmierci (1778). Niewiele później po Mitzlerowskiej zaczęły działać w Warszawie dwie najwybitniejsze w całym kraju drukarnie — Piotra Dufoura (od 1775) i Michała Groella (od 1778).

Piotr Dufour — z pochodzenia Francuz wydawał książki w różnych językach prócz polskich i hebrajskich z jego warsztatu wychodziły dzieła w językach: francuskim, niemieckim, łacińskim, włoskim. Pod względem treści uwzględniał wszystko czego wymagał aktualny nurt życia w stolicy i całym kraju, a więc wydawał (podobnie jak Groell) pisma ulotne, podczas Sejmu Czteroletniego — konstytucje sejmowe, literaturę piękną współczesnych pisarzy polskich i przekłady klasyków obcych. Drukował też wiele czasopism i sztuk teatralnych. W 1784 r. Dufour został dyrektorem Drukarni Korpusu Kadetów i od tego czasu zyskał ogromną przewagę techniczną i produkcyjną nad innymi drukarzami. Po 1793 r. przedsiębiorstwo zaczęło upadać. Równocześnie z Dufourem działała w Warszawie drukarska oficyna Michała Groella, która wprowadziła siłą produkcyjną nie dorównywała zakładowi Dufoura, ale przewyższała go estetyką druków. Groell na drukach podpisujący się „Grel” z pochodzenia był Niemcem. Jego oficyna założona w 1778 r. była jedną z najnowocześniejszych wyposażonych oficyn w kraju. Pisma drukarskie w wię-

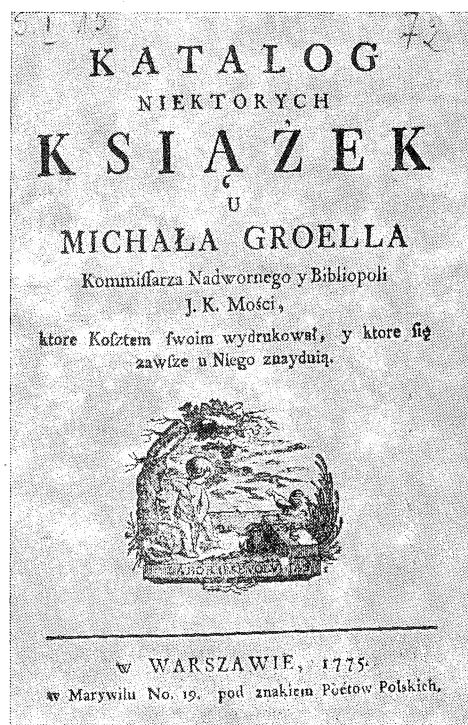
kości sprowadzał z zagranicy (Francji, Anglii). Wydawnictwa jego były ładnie ozdobione i tłoczone były na dobrym papierze. Dużą popularnością cieszyły się jego podręczne kalendarze i polityczne almanachy. Drukował rzeczy bardzo różnorodne: podręczniki, książki dla dzieci i młodzieży, literaturę polityczną.

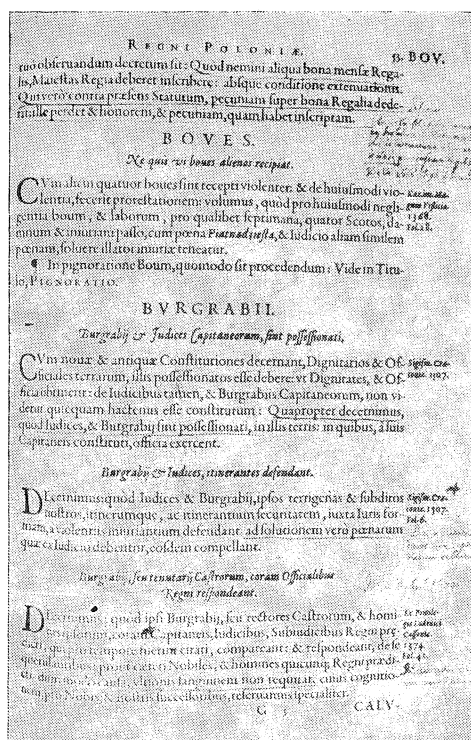
Dzięki oficynie Michała Grelle, „Na Marywilu Pod Znakiem Poetów” i Piotrowi Dufourowi drukarstwo warszawskie przybliżyło się do poziomu drukarstwa europejskiego.

Bardzo skromnie przedstawiają się załączki gdańskiego drukarstwa. Do początków XVI w. reprezentowane ono było głównie przez drukarzy wędrownych. Dopiero pojawienie się w 1538 r. przybyłego z Flandrii znakomitego drukarza Franciszka Rhode dało początek stałemu drukarstwu na terenie Gdańska. Drukarnia Rhodego była jedną z dwu wielkich i długotrwałych oficyn drukarskich Gdańska, w której ogniskowała się działalność wydawnicza miasta. Druga drukarnia, która działała nieprzerwanie przez trzy blisko wieki to warsztat typograficzny Wilhelma Guilemonthana, a potem jego następcy Andrzeja Hünefelda i dalszych właścicieli. Z pozostałych oficyn działających dopiero w XVII i XVIII w. na uwagę zasługują dwie prywatne oficyny wybitnych gdańskich uczonych XVII w. Były to drukarnie Jana Heweliusza — znanego astronoma oraz Jakuba Breyna wybitnego przyrodnika i botanika. Trzecia oficyna XVII w. istniała już nie na ówczesnym terytorium Gdańska, była to drukarnia cystersów w Oliwie. Drukarnie te jednak w porównaniu z wymienionymi wyżej drukarniami: Rhodego i

2. *Katalog niektórych książek u Michała Groella. Warszawa 1775*

— karta tytułowa katalogu z widoczną winietą przedstawiającą chłopca uprawiającego rolę (Bibl. MH m. K) fot. J. Korzeniowski

3. *Herburt Jan: Statuta Regni Poloniae in Ordinem alphabeti digesta a Joanne Herborto de Fulstin. Gdańsk 1620*
— licznie spotykane na kartach tej książki odręczne adnotacje (bibl. MH m. K) fot. J. Korzeniowski

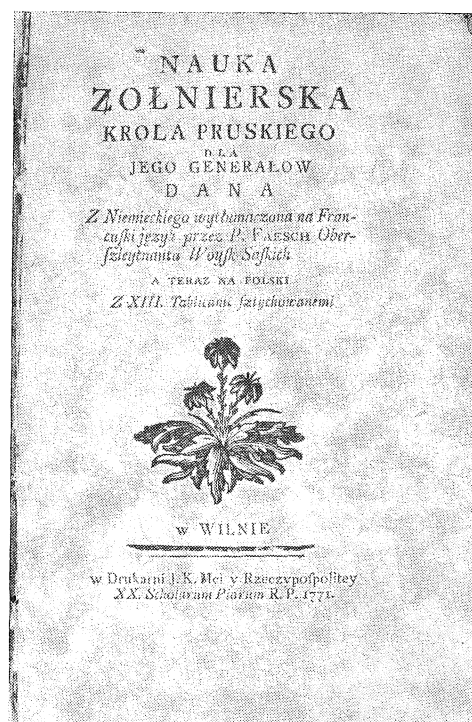
Guilemonthana nie odegrały poważniejszej roli tak jeśli chodzi o zasięg, jak i zakres — choć także należy im się zaszczytne miejsce w dziejach drukarstwa gdańskiego. W początkowych latach XVII w. zauważa się pewną „specjalizację” oficyn gdańskich jeśli chodzi o udział typografii gdańskiej w dorobku naukowym miasta. Charakteryzując bardzo ogólnie kierunek twórczości naukowej Gdańska w XVII stuleciu trzeba zaznaczyć, że ton nadają jej nauki ścisłe i przyrodnicze, spośród nich na czoło wysuwa się astronomia, filozofia, fizyka, matematyka, biologia, geologia i medycyna. Nauki humanistyczne (z wyjątkiem historii, która w Gdańsku bezsprzecznie króluje) są bardzo nieznacznie reprezentowane. Również dorobek twórczości w zakresie literatury pięknej jest znikomy. Treściowo w większości są to utwory okolicznościowe, związane głównie z najrozmaitszymi uroczystościami, okazjami lub obchodami o charakterze historycznym, rocznicowym, publicznym lub urzędowym. Z dziedziny historii wychodziło wiele poloników. Zarówno pierwszych wydań, jak reedycji dokonanych staraniem i sumptem (kosztem) tak ruchliwych wydawców jak np. Baltasar Andreae. Jego to sumptem (jako księgarza gdańskiego) ukazało się pierwsze na ziemiach Rzeczypospolitej — po trzech bazylejskich — wydanie kroniki Jana Herburt.

Rozkwit życia umysłowego i ruchu wydawniczego, jaki nastąpił w stolicy Wielkiego Księstwa Litewskiego w drugiej połowie XVI w. wiązał się z różnymi odłamami społecznymi Litwy. U jego podstaw leżały

też konflikty wyznaniowe, wywołane najpierw przez reformację, a potem przez sprzeczności między katolicyzmem a prawosławiem. Powstanie pierwszej tłoczni, jakkolwiek dość przypadkowe, wiązało się w pewnej mierze z potrzebami ludności białoruskiej zajmującej w tym czasie przodujące miejsce w życiu Wilna. Twórcą był Franciszek Skoryna, który wcześniej (w l. 1517—1519) drukował w Pradze. On to w Wilnie w 1524 r. założył warsztat w domu burmistrza Jakuba Babicz. Po wydaniu jednak dwóch druków cyrylicy oficyna zamilkła. Drukarnię tę następnie przejmują Mamoniczowie i prowadzą ją do 1607 r. Pierwszą jednakże polską oficyną na terenie Wilna była drukarnia Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła założona w 1576 r., którą w 1586 r. Radziwiłł — gorliwy katolik przekazał kolegium jezuickiemu. Stanowiła ona początek Drukarni Akademickiej.

Drukarnia Akademii Wileńskiej (1586—1805) do 1773 stanowiła własność kolegium jezuickiego i była najstarszą placówką wydawniczą tego zgromadzenia. Jak stwierdzono wyżej początek swój wzięła z drukarni wileńskiej M. Radziwiłła darowanej jezuitom. Ponad 200 letnia działalność oficyny nie przebiegała równomiernie, dzieje jej można podzielić na kilka okresów: do 1648 r. — okres rozwoju upamiętniony świetnym rozkwitem. 1648—1749 okres upadku zarówno pod względem technicznym jak i zawartości treściowej druków (które ograniczały się prawie wyłącznie do pisanych polsko-lacińskich panegiryków i druków dewocyjnych). 1750—1773 — okres prób odnowy oficyny, częściowo zrealizowanych. Ogółem dru-

4. *Nauka żołnierska Krola Pruskiego dla Jego generalow dana. Wilno 1771*
— druki pijarskie tłoczone w Wilnie pod względem technicznym stoją na wysokim poziomie (Bibl. MH m. K) fot. J. Korzeniowski

karnia wydała ponad 180 vol. Tłoczyła obok wspomnianych panegiryków i dewocjonaliów książki szkolne (słowniki, podręczniki) i prace jezuitów. Druki, które wychodziły spod jej pras sygnowano najczęściej: „*Typis Academicis Soc. Jesu*”, „*Collegii S.J.*”, „*Druk. J.K.M. Akademii Soc. Jesu*”, „*Druk. J.K.M. i Rzplitej Akad. Soc. Jesu*”, „*Typis S.R.M. et Acad. Soc. Jesu*”, od r. 1738 oficyna używała za specjalnym pozwoleniem tytułu „*królewskiej*”.

Obok Drukarni Akademickiej rozpoczęła w 1671 r. działalność wydawnicza druga oficyna zakonna — franciszkańska, która istniała aż do 1781 r. Lecz ogólnie odegrała ona niewielką rolę.

Wśród katolickich oficyń XVIII w. produkujące miejsce zajęła Drukarnia Pijarów (1754—1840). Pijarzy na terenie Wilna zjawili się stosunkowo późno, bo dopiero w 1722 r. Zorganizowali tutaj szkoły niższe, a następnie z inicjatywy Stanisława Konarskiego założyli kolegium. Głównym fundatorem i inicjatorem drukarni pijarskiej był Maciej Dogiel. Projekt założenia oficyny drukarskiej istniał prawdopodobnie od początków powstania kolegium i jedynie spory z jezuitami utrudniały jego realizację. Dogiel wystąpił się u króla Augusta III o przywilej na założenie w kolegium drukarni. Król nie tylko udzielił zezwolenia (1754) ale zarazem brał nową placówkę w opiekę nadając jej oficjalny tytuł: „*Typographia Regia et Reipublicae*”. Wyposażona w najprzedniejsze czcionki sprowadzane z Francji miała służyć nie tylko wewnętrznym potrzebom zgromadzenia jako zwykła zakonna tłocznia — ale i to przede wszystkim służyć krajowi. W 1816 r. pijarzy wydzierżawili drukarnię Aleksandrowi Żółkowskiemu. Ostatecznie zlikwidowana została przed 1840 r. jeszcze przed zniesieniem zakonu. Druki pijarskie pod względem technicznym stoją na wysokim poziomie, wyróżniają się na tle ówczesnej produkcji typograficznej estetyczną i bogatą szatą zewnętrzną. Dwa zasadnicze kierunki cechowały produkcję wileńskich pijarów: drukarnia zaopatrywała kolegium w potrzebne pomoce naukowe i dydaktyczne, drugi natomiast kierunek repertuaru wydawniczego wykraczał nieco poza ramy kolegium — oficyna J.K.M. i Rzpłitej była na usługach całego społeczeństwa polskiego Korony i Litwy, rzetelnie wypełniając nałożone przez królewski przywilej obowiązki. W tym względzie pokaźne miejsce zajęły opracowania historyczne, omawiające dzieje własnego kraju i obcych państw. Taki też charakter ma znajdujący się w zbiorach Muzeum Historycznego druk pt. „*Fryderyk II zw. Wielkim, król Pruski, Nauka żołnierska króla Pruskiego dla jego generałów dana*”.

Przodującą rolę w rozwoju kulturalnym Lwowa w XVI w. odegrał element rusiński i polski. Pierwszy skupiał się wokół Bractwa Stauropigialnego i zorganizowanej przy nim szkoły, natomiast polskie społeczeństwo katolickie dążyło głównie do arcybiskupstwa, a następnie do powołanego w początkach XVII w. kolegium jezuickiego. Także rozwój drukarstwa lwowskiego poszedł dwukierunkowo. Pierwszą tłocznia lwowską był warsztat ruski. Twórcą jego był Iwan Moskwicin, który zdobywszy w 1573 r. monopol na druk książek ruskich, uczynił swój warsztat jedyną instytucją we Lwowie wydającą i rozprowadzającą książki cyrylicą. Natomiast drukarstwo polskie we

5. Maria Teresa Cesarzowa Rzymska: Uniwersał dla wszystkich w Królestwach Galicyi i Lodomerji. Lwów 1778

— druki urzędowe tłoczone przez Pillerów charakteryzowały się bogatą szatą graficzną (Bibl. MH m. K)
 fot. J. Korzeniowski

Lwowie nie znalazło trwałych podstaw działalności w ciągu XVI w. W r. 1578 gościł we Lwowie wędrowny warsztat Mikołaja Szarfenbergera. Krótko działali tutaj także Paweł Szerbic, Maciej Garwolczyk, Maciej Biernat, Andrzej Mądrowicz-Potrykowski. Wszystkie te krótkotrwałe oficyny nie mogły zaspokoić całkowicie potrzeb polskiego społeczeństwa. Dopiero powołanie w 1642 r. drukarni jezuickiej pozwoliło częściowo nadrobić straty. Jezuici zostali sprowadzeni do Lwowa w 1584 r. Na początku XVII w. powstało kolegium w którym wykładano teologię moralną, filozofię, gramatykę potem matematykę, w końcu historię (1743). W 1749 r. założono pierwsze jezuickie Collegium Nobilium. Z działalnością szkół jezuickich łączy się ściśle założenie oficyny drukarskiej. Pierwsze drukowane przez Collegium Soc. Jesu książki oznaczone są datą 1642. Rok ten więc można uznać za początek działalności drukarni. Drukarnia ta wśród innych jezuickich należała do mniejszych. W produkcji miała „wzloty” i „upadki”. Były też przerwy w działalności warsztatu. Wydawane dzieła to przeważnie panegiryki i druki dewocyjne. Drukarnia tłoczyła nie tylko prace jezuitów lecz przyjmowała zamówienia innych zakonów, którym drukowała druki liturgiczne i dzieła hagiograficzne. Z jezuickich pisarzy spotykało się w wydawnictwach lwowskich najbardziej popularne nazwiska, jak K. Drużbicki, J. Kwiatkiewicz, J. Morawski, C. Soarez i wielu innych, których dzieła wydawane były prawie przez każdą jezuicką drukarnię w Polsce. Obok druków religijnych pokaźna grupa stanowiły podręcz-

niki i wydawnictwa szkolne. Dodać tu należy, iż drukarnia kolegium wydała wiele pozycji istotnie wartościowych, okazałych oraz przyczyniających się do upowszechnienia zdobyczy naukowych. Tłocznia lwowska należała do mniejszych i mniej wydających wśród drukarni jezuickich, ustępując miejsca Wilnu i Poznaniu, we Lwowie jednak wysunęła się na czoło tutejszych oficyn. Druki z oficyny jezuitów podpisywane były: „*Typis Collegii Soc. Jesu*” lub „*J.K.M. Soc. Jesu*”. Z rytowników współpracowali z oficyną J. Labinger i J. Filipowicz. Pod względem technicznym i estetycznym druki stały na wysokim poziomie. W chwili kasaty zakonu (1773) Lwów znajdował się pod panowaniem Austrii i drukarnię przejęły władze rządowe.

W połowie XVIII w. powstały we Lwowie dwie drukarnie: Księgarza Pawła Golczewskiego (1736—1751) oraz cenionego rytownika Jana Filipowicza (1753—1765).

Filipowicz Jan Józef w 1752 r. otrzymał przywilej królewski na otwarcie drukarni we Lwowie łącznie z zezwoleniem na wydawanie i sprzedaż książek świeckich i religijnych. Jednocześnie uzyskał serwitoriat królewski nominację na królewskiego drukarza i rytownika. W 1757 r. otrzymał drugi przywilej królewski, tym razem na druk książek cerkiewno-słowiańskich. Działalność drukarska Filipowicza obejmowała okres 1741—1765 z 11-letnią przerwą (1742—1752) być może w tym czasie trudnił się wyłącznie sztycharstwem, a także bawił poza Lwowem w Lublinie, gdzie wykonał szereg rycin (1741—1744). Od 1744 r. rytował dla jezuitów lwowskich. Ogółem wytłoczył 44 druki: 3 świeckie, 28 religijnych, 13 panegiryków. Podpisywał się na nich jako: „*J.K.M. typograf i chalcograf uprzywilejowany*” lub „*J.K.M. sekretarz i typograf*”. Większość druków odznaczała się bogatą szatą ilustracyjną, starannym doбором czcionek, estetycznym układem kolumn i sztychowanymi kartami tytułowymi. Były one wykonane przez Filipowicza prawdopodobnie własnoręcznie. Po śmierci Filipowicza jego spadkobiercy zrzekli się uprawnień drukarskich ojca na rzecz franciszkanów we Lwowie. W zbiorach muzealnych znajduje się pochodzący z oficyny Jana Filipowicza druk: „*Accessoria Statut y Konstytucje Czaradzkiego Ładowskiego...*”

W 1755 r. przystąpił do działalności wydawniczej Jan Szlichtyń, uczynił to prawdopodobnie po otrzymaniu przywileju królewskiego zezwalającego na druk i sprzedaż książek, tytułował się często „*J.K.M. typograf*”. Oficyna pod jego firmą działała do 1770 r. i wytłoczyła ogółem 24 dzieła. Były to głównie druki religijno-dewocyjne a także świeckie, m.in. „*Janina zwycięskich triumfów. Jana III J. K. Rubinkowskiego*” (1757) i Komedia F. Bohomolca. Wykonanie druków było bardzo niedbałe. Po śmierci Szlichtyńa (1768) oficynę przejęli spadkobiercy, uzyskując 20.II.1770 potwierdzenie dawnego przywileju. Warsztat ten jednak nie wytrzymał konkurencji, powołanej do życia przez rząd austriacki, oficyny Pillerów i został zlikwidowany.

Początek działalności Antoniego Pillera jest datowany na rok 1772. Zwany drukarzem „*uniwersyteckim*” lub „*typografem gubernianym*” wydawał głównie druki urzędowe dla terenu Galicji a także podręczniki szkolne. Po śmierci Antoniego (1780) przedsiębiorstwo prowadziła żona Józefina przy pomocy sy-

nów: Piotra, Tomasza i Józefa. Drukarnia utrzymywała dawny swój profil.

Kilka druków znajdujących się w zbiorach muzealnych reprezentuje też zagraniczne oficyny drukarskie. Rozwój drukarstwa w Europie zaczął się wraz z pełnią rozkwitu renesansu, a później w związku z reformacją, wtedy bowiem książka stała się niezbędną pomocą w szerzeniu wiedzy i narzędziem walki o nowy światopogląd. Powstawały więc wielkie firmy wydawnicze: we Włoszech — Giuntów, obok dawniej Maniutiusów, we Francji w Lyonie — Sebastiana Grypiusa, w Paryżu — Estienneów, w Niderlandach w Antwerpii — Ch. Plantina, w Szwajcarii w Bazylei — J. Frobenia później J. Oporina. Przewodnictwem na rynku wydawniczym w XVII w. przejęły Niderlandy: zawdzięczały to rodzinie Elzewierów w Lejdzie i Amsterdamie. W XVIII w. wysoki poziom wykazywała Anglia (William Caslon 1692—1766 i J. Baskerville), Francja (Fournier i Didotowie) oraz Włochy (G. Bodoni). W tym okresie w Niemczech organizowano wielkie firmy wydawnicze (J. G. I. Breitkopf, J. Fridrich Unger, 1753—1804).

Własną drogą rozwijało się drukarstwo Słowian posługujących się alfabetem głągolicim i cyrylicim. Najstarsze ośrodki wydawnicze Słowian południowych mieściły się w Wenecji (1483, 1493) i w Senj (Chorwacja 1494) — druki głągolicie, oraz w Cetinje (Czarnogóra 1493) — druki cyrylicie. Wszystkie te księgi przeznaczone były na użytek cerkwi. Najwcześniej jednak druki tłoczone czcionką cyrylicą pojawiły się około 1491 w Krakowie, w drukarni Sz. Fiola. Wydane przez niego 4 księgi liturgiczne w języku staro-cerkiewno-słowiańskim przeznaczone były dla Słowian Europy Wschodniej. Dla ludności tegoż obszaru tłoczył F. Skoryna w języku białoruskim najpierw w Pradze (1517—1518), później w Wilnie (1524—1530).

Z początkiem XVIII w. nastąpił w Anglii wielki wzrost ilości drukarni. Zwiększyła się więc znacznie produkcja książek we wszystkich prowincjach państwa. Drukarnictwo rozwijało się również w miastach uniwersyteckich, Oksfordzie i Cambridge. Miasta te przodowały szczególnie jeśli chodzi o wydawanie dzieł klasyków. Literaturę taką reprezentuje znajdujący się w zbiorach biblioteki muzealnej druk wydany w Oksfordzie przez Jakuba Fletchera „*Xenophontis*.”

Historia drukarstwa francuskiego w XVII w. streszcza się właściwie do historii Drukarni Królewskiej w Paryżu powołanej do życia i popieranej przez królów francuskich. Rozwój drukarstwa w miastach prowincjonalnych można określić jako przeciętny, hamowany przez ciężkie warunki gospodarcze. Niemniej jednak, drukarstwo rozszerzało się terytorialnie obejmując nowe odległe tereny. Ta sama Francja osiągnęła w XVIII w. prymat w Europie. Francuskie drukarstwo w XVIII w. przyniosło wiele ulepszeń i nowości, które przyjęły się odtąd we wszystkich miastach Europy. Piotr Fournier (1712—1768) był twórcą „*nowej antykwy*” oraz stworzył tzw. punkt typograficzny. Rodzina Didotów która przez dwa stulecia przewodziła francuskiemu drukarstwu przystosowała do praktycznego celu system miar pisma drukarskiego, stworzyła piękną antykwę.

Drukarnictwo holenderskie w XVII i XVIII w. jest reprezentowane w zbiorach biblioteki muzealnej aż

przez 7 druków. Holandia w XVII w. osiągnęła niebywały rozkwit i ożywienie drukarstwa. Wolność w dziedzinie wydawniczej spowodowała, że w okresie tym drukowały w Holandii nawet obce narody. Promotorami ruchu wydawniczego i umysłowego Holandii było miasto uniwersyteckie — Lejda, oraz bujnie rozwijający się ośrodek kulturalny — Amsterdam. Rodziną niezwykle zasłużoną dla drukarstwa holenderskiego była rodzina Elzewirów. Ich zasługą było wprowadzenie i rozpowszechnienie małej formy książki podręcznej, poprawnie wykonanej i niedrogiej. Z licznych drukarzy holenderskich w XVII w. należy wymienić jeszcze Jana Janssoniusa oraz van Waesbergów z Antwerpii. W XVIII w. Holandia musiała w zakresie wytwarzania książki ustąpić prymatu Francji i Włochom. W XVIII w. na czoło wybijała się tylko jedna oficyna, która słynęła bardziej z odlewnictwa niż z drukarstwa, była to rodzina Enschedè. Posiadane przez bibliotekę muzealną druki pochodzą z oficyn: Abrahama Wolfganga et Jakuba Hackmana, Huguetan, R. Leers, Samuela Luchtmansa, Jana Van Durena, Aux depens de la Compagnie.

Wiek XVIII był dla Niemiec okresem upadku sztuki typograficznej. Spowodowane to było wyniszczającą i zubożającą wojną trzydziestoletnią. Pochodzący z tego okresu, znajduje się w zbiorach Muzeum Historycznego druk: autorstwa i wydany przez Winkelmana w Oldenburgu. Inny druk pochodzący również z niemieckiej oficyny drukarskiej pochodzi już z 1800 r., został on wytloczony w Lipsku przez drukarza Caspari Fritscha. Lipsk w XVIII w. był metropolią drukarstwa w Niemczech. Działał wtedy także wybitny praktyk i teoretyk drukarstwa Jan Emanuel Breitkopf (1719—1794). Najważniejszym dziełem życia Breitkopfa było stworzenie nowej formy fraktury.

ZESTAWIENIE STARODRUKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W ZBIORACH MUZEUM HISTORYCZNEGO M. KRAKOWA WYDANYCH PRZEZ POZAKRAKOWSKIE OFICYNY DUKARSKIE

(Opis każdego dzieła zawiera kolejno: sygnaturę biblioteki, autora, tytuł, miejsce wydania — drukarnię — rok, format — ilość stron, umiejscowienie w „*Bibliografii polskiej*” K. Estreichera (w przypadku druków wydanych na ziemiach polskich), zdobnictwo, oprawa, stan zachowania, krótka analiza dzieła, proveniencja, rzadkość).

I. STARODRUKI WYDANE PRZEZ OFICYNY DZIAŁAJĄCE NA ZIEMIACH POLSKICH

DRUKARNIA PIJARÓW — WARSZAWA

S.III.2006

Konfederacja generalna Omnium Ordinum Regni, et Magni Ducatus Litt. Na konwokacji Głowney Warszawskiej uchwalona. Dnia Siódmego Miesiąca Maia

Roku Pańskiego tysięcznego siedmsetnego sześćdziesiątego czwartego.

Warszawa Drukarnia Rzeczypospolitey w Collegium XX. Schol. Piarum (1764)

2° s.193

E.T.20 s.21

Na karcie tytułowej drzeworyt: orzeł polski z pogonią na piersi s.114—115 drzeworyty: herby, w tekście winiety i inicjały

Oprawa skórzana na grzbiecie złote tłoczenia

Dobry stan zachowania

Zawiera także Akt elekcji s.113, Przywileje i konstytucje sejmowe za panowania Jego Królewskiej Mci Stanisława Augusta roku pańskiego 1764. Konstytucje Wielkiego Księstwa Litewskiego

Druk należy do rzadkich

S.I.11

Waga Teodor: Historia Xiążąt y Krolow Polskich krotko zebrana z niektórymi uwagami nad dziełami narodu dla oświecenia młodzi narodowej przez X. Teodora Wagę Sch. Piar.

Warszawa Druk.K.Mci y Rzeczypospolitey w XX. Scholarum Piarum 1770

8°s.nlb.4,380,nlb.2, (defekt: brak karty tytułowej)

E.T.32, s.147

Winiety, ozdobniki,

Oprawa skórzano-papierowa. Na grzbiecie złote tłoczenia tytułu

Dobry stan zachowania, ubytki w tekście

Utwór traktuje o historii Polski, autor wywodzi rodów Polaków od Lachów. Całość dziejów (do śmierci Augusta III) dzieli na cztery epoki: przedpiastowską, piastowską, jagiellońską i elekcyjną. Zamieszcza własne sądy o królach, zwraca uwagę na sprawy wojenne i politykę zagraniczną. Na końcu cenzura Szym. Boydeckiego i imprimatur Ant. Okęckiego.

Na karcie przedtytułowej okrągła pieczęć o treści: „*L.II w Krakowie Szkoła Powszechna Męska im. Św. Barbary*”.

Druk spotykany w większych bibliotekach polskich

S.I.49

Tyssot (Tissot Szymon Andrzej): Rada dla Pospolstwa względem zdrowia jego przez P. Tyssot doktora i profesora medycyny i wielu Akademii Towarzysza teraz od niego samego poprawna i powiększona z Francuskiego na Polski Język na nowo dokładniej i do Polszczyzny stosowniej przełożona

Warszawa W drukarni J.K.Mci i Rzeczypospolitej u XX. Scholarum Piar. 1785

16° T.1,s.nlb.30,s.295,

E.T.31 s.167

Na karcie tytułowej winieta

Oprawa współczesna

Dobry stan zachowania

W przedmowie autor pisze: „*Tknięty losem chorującego ludu po wsiach, który dla niedostatku użytecznych pomocy i mnogości złych porad nędźnie ginie wziąłem się do pisania tym iedynie końcem, abym choć częstce tych nieszczęśliwości zapobiegł. I tak: zawiera:*

rozdział I O niektórych przyczynach chorób, którym pospółstwo podlega (praca, woda, zimno, niedostatek)

rozdział II Przyczyny powiększające choroby pospólstwa
rozdział III Co trzeba czynić w początkach chorób
rozdział IV Zapalenie piersi (o katarach, gorączce, odrze)"

Na karcie tytułowej odręczny podpis „Exlibris S. Głuchowski”?

Druk należy do rzadkich

DRUKARNIA JEZUITÓW — WARSZAWA

S.I.51

Tacyt Korneliusz Kaiusz: Dzieła wszystkie. Przekładnia Adama Stanisława Naruszewicza

Warszawa Drukarnia JKM i Rzeczypospolitej Collegii S.J. 1772, 4°

T.1,s.nlb.12,s.456,XXXIX,s.nlb.2,

T.2,s.nlb.14,s.484,XLIII,s.nlb.1,

E.T.31 s.9

Na pierwszej stronie ozdobna winieta w tekście ozdóbki, marginalia, winiety, inicjały,

Oprawa papierowo-skórzana. Grzbiet skóra brązowa. Złote tłoczenia na grzbiecie: „Tacyt”

Załamania i ubytki oprawy liczne zabrudzenia papieru T.1 rozpoczyna przedmowa tłumacza do Stanisława Augusta, w której mówi, że dzieła Tacyta „Nietknięte żadnego jeszcze Polaka ręką”. Dalej następują pochwały: Tacyta, Stanisława Augusta. Autor przekładu mówi także o pożytkach czytania Tacyta przez rządzących. W odezwie „Do czytelnika” wymienia polskie przekłady z zakresu historii rzymskiej, daje genealogię Cezarów, domy spokrewnione. Zmieszcza też szereg wiadomości o Klaudiuszu i Neronie

Druk rzadki

DRUKARNIA J.K.M. NADWORNA — WARSZAWA

S.I.48

(Bohomolec Franciszek): Życie Jana Zamoyskiego Kanclerza y Hetmana Wielkiego Koronnego Krakowskiego, Bełskiego, Małborskiego, Dorpackiego, Knyszynskiego, Miedzferzyckiego, Grodeckiego, Jaworowskiego etc. Starosty

Warszawa W Drukarni J.K.M. Nadwornej 1775

16°,s.nlb.8,s.324

E.T.18 s.81

Na karcie tytułowej winieta, w tekście inicjały, ozdóbki, winiety

Oprawa współczesna

Dobry stan zachowania

Dzieło traktuje o życiu J. Zamoyskiego o którym Bohomolec mówi: „Mąż nie porównany do którego ręki i rady w złym razie Ojczyzny sami jego nieprzyjaciele nie raz się uciekali”. Poszczególne rozdziały są zatytułowane: wyprawa na Tatary, Oblężenie Pskowa, Zamoyski z Infantem powrócił. Zawiera też dedykację Bohomolca dla Jędrzeja Zamoyskiego Kanclerza Wielkiego Koronnego Kawalera Orderu Orła Białego. Alexander Batowski poddał w wątpliwość autorstwo Bohomolca jeśli chodzi o w/w dzieło twierdząc, że prawdziwym autorem jest Heidenstein.

Na karcie tytułowej odręczny podpis: „Stanisław Staniewicz”

Druk spotykany w większych bibliotekach

P. DUFOUR — WARSZAWA

S.I.45

Dykcyonarz powszechny medyki chirurgii i sztuki hodowania bydła czyli lekarz wiejski. Na język Polski przełożone przez W(incenty) K(arczewski) dawnego w Akademii Krakowskiej Filozofii Doktora i Profesora Warszawa Druk. P. Dufour 8°

T.3,1788 s.759

E.—

Winiety

Oprawa papierowo-skórzana. Na grzbiecie złote tłoczenia

Ubytki oprawy i papieru, załamania, zabrudzenia

Pozycja ma charakter leksykonu medycznego. Traktuje o roślinach leczniczych, zwierzętach, przyrządach medycznych. Układ haseł alfabetyczny.

Druk rzadki

MICHAŁ GROELL — WARSZAWA

S.I.15

Katalog niektórych książek u Michała Groella. Komisarsza Nadwornej y Bibiopolu J.K.Mości które kosztem swoim wydrukował y które się zawsze u Niego znajdują.

Warszawa w Marywilu Nö.19 pod znakiem Poetów Polskich 1775

8°s.24

E.—

Na karcie tytułowej winieta przedstawiająca chłopca uprawiającego rolę

Na odwrocie karty tytułowej ozdóbki

Brak oprawy, wydawnictwo broszurowe

Dobry stan zachowania

Zawiera wykaz książek w układzie alfabetycznym prócz autora i tytułu zawiera informacje o miejscu wydania, drukarni, roku wydania, oprawie, cenie. Na końcu zamieszczono informacje: „W tej samej Księgarni Nadwornej znajdują się też następujące lekarstwa w Komissie”: np. Proszek antispasmodicum itd.

Druk rzadki

S.I.9

Przepis musztry dla regimentów pieszych wojska koronnego y W.X. Litewskiego przez Komissją wojskową obojga narodów wydany

Warszawa Druk. Michała Grölla 1790

8°k.nlb.2,264,nlb.2,

E.T.25 s.346

Na karcie tytułowej wizerunek orła, w tekście ozdóbki, na końcu winieta

Oprawy w brązową skórę, na grzbiecie złote tłoczenia

Stan zachowania wymagający konserwacji

Dzieło składa się z czterech części: 1) O mundurze oficerów, musztra przy kompaniach 2) O formowaniu batalionu 3) O marszu sekcjami 4) O utrzymywaniu regimentów w porządku. Po przedmowie wypisani członkowie komisji wojskowej.

Na karcie przedtytułowej odręcznie napisano: „*Ex libris Rottermund*”

Druk rzadziej spotykany w zbiorach bibliotecznych

S.I.8

Krasicki Ignacy: Kalendarz obywatelski przez X.B.W. Warszawa Nakł. i druk. Michała Grella 1794

8°s.64

E.T.20,s.221,

Na karcie tytułowej winieta, w tekście ozdóbki

Oprawa współczesna

Dobry stan zachowania

Układ kalendarza miesięczny, dniowy i tak odwołuje się autor do różnych faktów historycznych z historii Polski

Druk spotykany w zbiorach bibliotecznych

BALTASAR ANDREAE — GDAŃSK

S.III.2011

Herburt Jan: Statuta Regni Poloniae in Ordinem alphabeti digesta a Joanne Herburto de Fulstin. Tum succamerario premisliensi et S.R.M. Secrerio post vero castellano sanocensi et capitane Premislensi. Propter Exemplarium inopiam recusa

Dantisci Baltasarum Andream ex Francofurti apud Gedefridum Tampachium 1620

4°k.nlb.4,s.546,k.nlb.4,

E.T.18,s.132

Na karcie tytułowej miedzioryt, herby Polski, Litwy i herby Wazów, inicjały, ozdóbki, winiety, marginalia
Oprawa współczesna z zachowanym fragmentem tłoczenia na pergaminie

Stan zachowania dobry, druk po konserwacji

Praca ta reprodukuje istniejące ustawy. Ustawy tutaj zostały rozbite na części stosownie do treści. A te uszeregowane alfabetycznie co w przeciwieństwie do innych zbiorów ustaw pozwalało na łatwe z niej korzystanie.

W tekście liczne adnotacje i podkreślenia, odręczny podpis „*Joannes Josephus a Zabice Nałęcz Zabicki*”.

Druk spotykany w zbiorach bibliotecznych

KOLEGIUM JEZUITÓW — WILNO

S.II.1024

Twardowski Samuel: Przeważna Legacya Jaśnie Oświeconego Xiążęcia Krzysztopha Zbaraskiego Koniuszego Koronnego Krzemienieckiego, Soleckiego, Wiślickiego, Rubieszowskiego etc. Starosty od Najaśniejszego Zygmunta III Króla Polskiego y Szwedzkiego do Naypotężniejszego Soltana Cesarza Tureckiego Mustafy w roku 1621 (Wyd. 3)

Wilno Druk. Acad. Soc. Jesu 1706

4°s.nlb.8,s.249,

E.T.31,s.436

Na odwrocie karty tytułowej herby i 4-wiersz, inicjały, ozdóbki

Oprawa skórzano-papierowa. Grzbiet skóra ze złocnym tłoczeniem tytułu

Liczne ubytki tekstu, zniszczona oprawa

Twardowski Samuel ze Skrzypny ur. między 1595 r. a 1600 w Lutni koło Jarocina. Należy do najwybitniejszych przedstawicieli polskiej epiki barokowej. W opartych na kronikarskim typie narracji poematach utrwa-

lających współczesne wydarzenia dziejowe (Przeważna Legacya... 1633) zwraca uwagę bogactwo materiału historyczno-obyczajowego oraz malarskość i plastyka opisu. Jest to poemat napisany 4-wierszowymi strofami

Na karcie tytułowej ręcznie napisano: „*Exlibris Izabelli M... 1794*”

Druk spotykany w zbiorach bibliotecznych

DRUKARNIA PIJARÓW — WILNO

S.I.7

Fryderyk II zw. Wielkim, król Pruski: Nauka żołnierska króla Pruskiego dla jego generałów dana. Z niemieckiego wytłumaczona na Francuski język przez P. Faesch Oberszleytna Wojsk Saskich. A teraz na polski z XIII tablicami sztychowanemi.

Wilno Druk. J.K.Mości Rzeczypospolitey XX Scholaram Piarum 1771

8°k.nlb.8,s.187,

E.T.16 s.50

Ozdóbki

Brak oprawy

Brak oprawy, tablic, ubytki papieru

Zawiera dedykację dla Michała Ogińskiego podpisaną przez Kaz. Narbutta. Schol. Piar. Tutaj tłumacz chwali Ogińskiego, że odkąd w kraju osiadł, podniósł rolnictwo w swoich dobrach, założył fabryki. Zawiera między innymi następujące artykuły: O woysku pruskim, jego przywarach, y pożytkach, o żywności dla woyska, o furazach, o znaniu się na położeniu kraju, o rozporządzeniu woysk, o sztuce wojennej

Druk rzadki

DRUKARNIA COLLEGIUM JEZUITÓW — LWÓW

S.III.2016

Kwiatkiewicz Jan: Gemma annuli, seu regalis affinitas illustriss domini Joannis Wielopolski procancellarii regni, gubern. Crac. etc. per illustriss. Conjugem marchionissam Darquian, reginalis majestatis sororem contracta, et a collegio Leopoliensi Societatis Jesu plausu extemporaneo celebrata. Anno sponsi sanguinum Dei hominis Leopoli Soc. Jesu 1678

2°s.8

E.T.20 s.423

Ozdobnik

Druk okolicznościowy bez oprawy

Dobry stan zachowania

Kwiatkiewicz Jan 1623—1703 jezuita, teoretyk wymowy, pisarz ascetyczny. Panegirysta polskiej prowincji zakonnej. W tym charakterze pisał wierszem i prozą panegiryki m.in. na cześć Michała Korybuta oraz na cześć Jana Wielopolskiego generała krakowskiego od 1667 podkanclerzego koronnego, od 1677 kanclerza wielkiego koronnego od 1678. Ożenionego z Marianną d'Arquien siostrą królowej Marii Kazimiery. Wielopolski jest bohaterem w/w dzieła

Druk rzadki

FILIPOWICZ JAN JÓZEF — LWÓW

S.I.26

Słoński Michał: Accessoria Statut y Konstytucye Cza-

radzkiego Ładowskiego y Suplementu J.O.Xięcia Imci
Zańskiego Biskupa Krakowskiego w pospolitości.
A naybardziej co do procesu potrzebniejszego. Tu-
dzież formularze tranzakcy niektórych przez... vicege-
renta Łukowskiego S.G. zebrane
Lwów Druk. J. Filipowicz 1765

8°k.nlb.4,s.650,nlb.5,

E.T.28,s.254,

Miedzioryt przedstawiający orla ukoronowanego z ber-
łem i mieczem oraz jabłkiem trzymającego w szpo-
nach otwartą księgę. Dzieło zdobią też winieta i ini-
cjały

Oprawa współczesna

Stan zachowania dobry, brak 2 tablic

W przedmowie „Do czytelnika” dzieło swoje nazywa
autor „*idiotyczne*” i „*nikczemne*” mówi, że przezna-
czone jest dla tych co się prawa dopiero uczyć za-
czynają lub gospodarstwem się zajmują. Dzieło za-
wiera krótkie reguły procesowe (po łacinie) bez powo-
ływania się na ustawy. Maksymy i przysłowia praw-
nicze oraz „*Statuta Herburtana*” w przeróbce. Słoński
więc nie jest autorem tylko kompilatorem. Na końcu
indeks alfabetyczny podniesionych kwestii.

Druk rzadki

JAN SZLICHTYN — LWÓW

S.II.1011

Rubinkowski Jakub: Janina Zwycięskich Tryumfów,
dziełami i Heroicznym Męstwem Jana III, króla pol-
skiego na Marsowym polu nayiasniejszy po przeła-
maney Otomańskiej y Tatarskiej Potencyi, Nieśmier-
telnym wiekom do druku podany. Przez... Teraz z
przydatkiem na końcu polskiej y Historii Toruńskiej
Lwów J. Szlichtyna 1757

4°k.nlb.3,s.279,

E.T.26 s.440

Na karcie tytułowej herb Sobieskich, w tekście inicja-
ły, winiety, ozdobniki oraz miedzioryty wyobrażające
sceny biblijne.

Oprawa skórzano-papierowa

Dobry stan zachowania

Zawiera min. „*Początki życia Jana III*”, panegiriki
na jego cześć, fakty z życia a także kronikę monar-
chów polskich od Lecha I aż do Augusta III podając
fakty z ich życia oraz krótką charakterystykę jako
panujących.

Na karcie tytułowej odręczny podpis „*Borkowskiego*”

Druk należy do rzadkich

OFICyna PILLERÓW — LWÓW

S.III.2017

Maria Teresa Cesarzowa Rzymska: Uniwersał dla
wszystkich w Królestwach Galicyi y Lodomerii tu-
dzież Xięstwach Oświęcimskim y Zatorskim naydują-
cych się Rzemieślniczych Cechów, Generalny Porzą-
dek przepisuiący

(Inc.): „*My Maria Teresa z łaski Bożej Cesarzowa
Rzymska*”

(Expl.): „*W tym bowiem dopełnia się, Nasza nayłas-
kawsza Wola y zamiar, podług ktorych to każdy zacho-
wać się y szkody unikać ma.*”

Lwów (Piller) 1778

8°s.57

E.—

Inicjały, winiety,

Oprawa papierowo-skórzana mocno zniszczona, ubytki
papieru

Ubytki papieru, zabrudzenia

Jest to generalne prawo cechowe w którym znajduje-
my informacje o „*chłopcach w zapis idących*”, „*O to-
warzyszach czyli czeladnikach*”, „*O maystrach y przy-
zwoitości praw maystrowskich*”, „*O cechmistrzach*”.
Na odwrocie oprawy mało czytelny napis: „*od opra-
wy tej książki zapłaciłem grajcarów 10 Jacek Janicki
dnia 25 maja 1795*”.

Druk rzadki

S.III.2036

Continuacya wyrokow y rozkazow powszechnych w
Galicyi y Lodomerii Krolestwach, Od dnia 1 stycznia
aż do końca grudnia 1787 wypadłych
Leopoli Typis Viduae Josephae Piller 1787

3°s.241,s.nlb.14,

E.T.1,s.452,

Na karcie tytułowej herb, w tekście ozdobniki

Brak oprawy

Załamania, zabrudzenia papieru, brak oprawy

Na końcu „*Rejestr uniwersałow w roku 1787 wypad-
łych*”. Układ alfabetyczny w/g haseł rzeczowych np.
cło wychodowe od skór wołowych podwyższone. Każdy
edykt posiada numerację

Druk należy do rzadszych

II. STARODRUKI WYDANE PRZEZ ZAGRANICZNE OFICyny DRUKARSKIE

ANGLIA — OXFORD FLETCHER

S.III.1013

Simpson Bolton (oprac.): Xenophontis memoriabilium
Socrati dictorum Libri IV ed. 2

Oxon (Oxford) Jakub Fletcher 1749

8°k.nlb.8 sygn.5, s.383,k.nlb.14,sygn.a—d⁴ tabl.3

Tytuł oraz tekst również w języku greckim

Inicjały, miedzioryty — portret Ksenofonta, Sokratesa,
widok teatru Klarendoriańskiego

Oprawa skórzana na grzbiecie tłoczenia

Stan zachowania dobry

Zawiera wspomnienia Ksenofonta i spisana przez Kse-
nofonta „*Obronę Sokratesa przed sędziami*”

Na odwrocie karty tytułowej okrągła pieczęć „*Z księ-
gozbioru Biesiadeckich*”

Druk rzadko spotykany w zbiorach polskich

FRANCJA — LYON CHIZE CLAUDE

S.I.33

Vaugelas (Claude Favre): de Quinte-curce de la vie
et des actions D'Aleksandre le Grand de la traduction
de monsieur de Vaugelas Ed. 4

Przeł. Duryer (Pierre)

Lyon Claude Chize 1692

16°k.nlb.20,sygn.a—e s.602

Ozdobniki, marginalia, winiety

Oprawa skórzana, złote tłoczenia na grzbiecie
Dobry stan zachowania
Zawiera najkrótszy obraz życia i działalności Aleksandra Wielkiego w tłumaczeniu de Vaugelasa
Na karcie przedtytułowej okrągła pieczęć: „Z księgozbioru Biesiadeckich”
Druk rzadko spotykany w zbiorach polskich

FRANCJA — PARYŻ — GOSTARD

S.I.28

L'Horneur Francois ou histoire des Vertus et des exploits de notre nation Depuis J. Etablissement de la Monarchie jusqu'à nos jours
Paris J. P. Gostard 16°
T.3,1770,s.VIII,s.507,
Ozdobniki, inicjały,
Oprawa papierowo-teksturowa
Dobry stan zachowania
Jest to historia polityczna Francji. T. 3 zawiera dzieje panowania od czasów Karola VII do Karola VIII
Na karcie tytułowej okrągła pieczęć pośrodku której widnieje herb oraz napis „Z księgozbioru Biesiadeckich”
Druk rzadki

HOLANDIA — AMSTERDAM — LEJDA — ABRAHAM WOLFGANG ET JAKUB HACKMAN

S.I.37

Terencjusz, Publius Terentius Afer: Publii Tereotii Carthaginiensis Afri Comediae VI. His accedunt integrae notae Donati, Eugraphi, Faerni Amstelodami et Lugd. Batav.
Amsterdam Lejda Abraham Wolfgang et Jakub Hackman 1686, 16°
T.1,k.nlb.52 sygn.a—g s.461,tabl.1,
T.2,s.465—888,k.nlb.22,sygn.d—g
Winiety, inicjały,
Oprawa skórzana, na grzbiecie złote tłoczenia
Dobry stan zachowania
Zawiera sześć komedii pióra Terencjusza
Na karcie tytułowej okrągła pieczęć: „Z księgozbioru Biesiadeckich”
Druk rzadko spotykany w polskich zbiorach bibliotecznych

HOLANDIA — AMSTERDAM — HUGUETAN

S.II.1014

Regis Pierre Silvain: Cours Entier de Philosophie ou systeme general selon les principes de M. Descartes, contenant: la logique, la metaphysique, la physique et la morale
Amsterdam (M) Huguetan 1691 8°
T.1 k.nlb.18,s.285,
T.2 k.nlb.14,s.648,
T.3 k.nlb.15,s.544,
Na stronie przedtytułowej portret (miedzioryt) Pierre Silvain Regis
W tekście liczne inicjały, winiety, ozdobniki,
Oprawa skórzana, złote tłoczenia tytułu na grzbiecie
Stan zachowania dobry
Jest to dokładny zarys filozofii według zasad Descar-

te'a a zawierający logikę, metafizykę, fizykę, etykę, przez Piotra Silvaina. Edycja jest wzbogacona wielką ilością figur. Poprzedzona przedmową na temat filozofii starożytnej i nowożytnej, w której zawiera się historia tej nauki.

Na wszystkich trzech tomach okrągła pieczęć: „Z księgozbioru Biesiadeckich”

Druk rzadko spotykany w polskich zbiorach bibliotecznych

HOLANDIA — ROTTERDAM — LEERS

S.IV.3003

Bayle (Pierre): Dictionaire historique et critique. Ed. 2. Revue, corrigee et augmentee par l'Auteur
Rotterdam R. Leers 2°
T.2 E—M 1702, s.1095—2170, XVI
Inicjały, na karcie tytułowej miedzioryt
Oprawa skórzana, na grzbiecie tłoczenia
Stan zachowania dobry
T.2 słownika historycznego i krytycznego zawiera biogramy postaci historycznych, biblijnych, mitologicznych z komentarzami. Zawiera wiele haseł z geografii historycznej oraz wyjaśnienie pojęć historycznych
Na karcie tytułowej okrągła pieczęć o treści: „Z księgozbioru Biesiadeckich”
Druk należy do rzadszych w zbiorach bibliotek polskich

HOLANDIA — LEJDA — SAMUEL LUCHTMANS

S.II.1017

Velleius C(aius) Peterculus: C. Velleii Peterculi quae supersunt ex historiae romanae voluminibus duobus. Cum integris scholis, notis, veriis lectionibus et animadversionibus doctorum. Curante Petro Burmanno
Lagduni Batavorum Samuel Luchtmans 1719
16°k.nlb.21,s.748 k.nlb.59
Inicjały, winieta, miedzioryt, ozdobniki,
Oprawa pergaminowa, złote tłoczenia
Dobry stan zachowania
Jest to historia Rzymu w dwóch księgach Ułożona w czytanki, przygotowana, opracowana przez Petro.
Na odwrocie karty tytułowej pieczęć: „Z księgozbioru Biesiadeckich”
Druk należy do rzadziej spotykanych

HOLANDIA — AMSTERDAM

S.I.34

Pufendorff (Samuel): Introduction a l'Histoire Generale et politique l'univers par mr. le Baron de Pufendorff
Amsterdam Aux depens de la Compagnie 8°
T.5 1722 s.562
Na karcie tytułowej winieta
Oprawa skórzana, na grzbiecie złote tłoczenia
Ubytki skóry w oprawie, ubytki papieru
Jest to wprowadzenie do historii powszechnej i politycznej wszechświata. Zawiera zarys historyczny, geograficzny, krytyczny.
Na karcie tytułowej okrągła pieczęć: „Z księgozbioru Biesiadeckich”
Druk rzadki

HOLANDIA — LA HAYE — JAN VAN DUREN

S.I.35

(Voltaire): „L'Antimachiaval ou examen du (Prince de Machiavel avec des notes historiques et politiques
La Haye (Haga) Jan Van Duren 1741

16°s.XXXII s.364

Na karcie tytułowej miedzioryt: scenka rodzajowa, w tekście inicjały, ozdobniki

Oprawa skórzana, na grzbiecie złote tłoczenia

Dobry stan zachowania

Jest to powieść biograficzna wzbogacona notatką historyczną i polityczną

Na stronie tytułowej okragła pieczęć: „Z księgozbioru Biesiadeckich”

Druk należy do rzadkich

S.I.36

Oxenstirn (Bengt) de: Pensees de Monsieur le Comte d'Oxenstirn sur divers sujets. Avec les Reflections Morales du meme Auteur

La Haye (Haga) Jean van Duren 1764 16°

T.1 k.nlb.2,VIII,s.279,

T.2 k.nlb.2,

Zamieszczone są dwie ryciny drzeworytowe, ozdobniki, inicjały, winiety,

Oprawa skórzana na grzbiecie złote tłoczenia

Dobry stan zachowania

Zawiera myśli hrabiego Oxensteina na różne tematy.

Razem z rozważaniami moralnymi samego autora

Na karcie tytułowej okragła pieczęć: „Z księgozbioru Biesiadeckich”

Druk rzadki

NIEMCY — ODENBURG — WINKELMANN

S.III.2035

Winkelmann Johann Just: Oldenburgische Friedens und der Benachbarten Örter, Kriegs handlungen, Darinn des Wenland hochgebornen Grafen... Oldenburg Winkelmann Johann Just 1671

4° tabl.29,map.1,plan 4 s.nlb.12 s.609 nlb.27

Inicjały, mnóstwo rycin miedziorytowych, miast, książąt, mapy. Dzieło wyjątkowo pięknie zdobione, druk dwukolumnowy, ozdobniki, winiety

Oprawa skórzana

Liczne ubytki skóry w oprawie, ubytki zabrudzenia papieru

Dzieło traktuje o polityce zagranicznej Oldenburgii z sąsiednimi państwami

Druk rzadki w zbiorach polskich

NIEMCY — LIPSK — B. C. BREITKOPF

S.II.1012

Wernsdorf Gotlieb: Manuelis philae carmina graeca... Ignoti poetae antiquioris carmen...

Lipsiae B. C. Breitkopf 1768

8°k.nlb.16,sgn.a—b⁸ s.350

Winiety, ozdobniki, inicjały,

Oprawa skórzana, na grzbiecie złote tłoczenia

Dobry stan zachowania

Jest to zbiór pieśni greckich, nieznanych poetów starożytnych

Na odwrocie karty tytułowej okragła pieczęć: „Z księgozbioru Biesiadeckich”

Druk rzadko spotykany w polskich zbiorach bibliotecznych

NIEMCY — LIPSK — FRITSCH

S.I.38

Wergiliusz Publius Wergilius Maro: P. Vergilli Maronis Opera in Tironum Gratiam perpetua annotatione novis illustrata A. Chr. Gottl. Heyne. Ed. 3

Lipsiae Caspari Fritsch 1800, 16°

T.1 s.LVIII s.734

T.2 s.735—1416 k.nlb.27 sygn.X—z⁹

Nie posiada zdobnictwa

Oprawa skórzana, na grzbiecie złote tłoczenia

Ubytki skóry w oprawie, załamania, zabrudzenia

Zawiera Wergiliusza Maro Dzieła „w nowym, sławnym wydaniu”

Na karcie przedtytułowej okragła pieczęć: „Z księgozbioru Biesiadeckich”

Druk rzadko spotykany w polskich zbiorach bibliotecznych

Spisy starodruków zamieszczone w dwóch kolejnych zeszytach „Krzysztoforów” nie obejmują całości zbiorów starodruków znajdujących się w zbiorach Muzeum Historycznego miasta Krakowa. Całość dopełnią jeszcze:

1. Wykaz starodruków hebrajskich oraz 2. Starodruki pochodzące z Antykwariatu Seidena przekazane do Naszej Biblioteki w 1976.

B I B L I O G R A F I A

1. Abramowicz L., Cztery wieki drukarstwa w Wilnie. Zarys historyczny 1525—1925. Wilno 1925.
2. Bandtkie J. S., Historia drukarni w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim jako i w krajach zagranicznych, w których polskie dzieła wychodziły. T. 1—3, Kraków 1826.
3. Carnecki J., Rzut oka na historię książki wileńskiej, „Przegląd Biblioteczny”, VI, 1932.
4. Dobrowolski Kazimierz: Z dziejów książki polskiej na obczyźnie w wiekach średnich, Kraków 1929.
5. Drukarze dawnej Polski od XV—XVIII w., oprac. A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski, t. 3, cz. 1: Wielkopolska, Wrocław 1977, z. 4: Pomorze, 1962, z. 5: Wielkie Księstwo Litewskie, 1959, z. 6: Małopolska — Ziemia Ruskie, 1959.
6. Kosman M., Reformacja i kontrreformacja w Wielkim Księstwie Litewskim w świetle propagandy wyznaniowej, Wrocław 1973.
7. Słownik Pracowników Książki Polskiej, Warszawa 1972.
8. Świerkowski K., Z dziejów książki warszawskiej, Warszawa 1939.
9. Szwejkowska H., Książka drukowana XV—XVIII w., Wyd. 3, Wrocław 1980.
10. Trzysta lat drukarstwa warszawskiego 1578—1877. Katalog wystawy, Warszawa 1926.